

RECENZIJOS

Vladas Gedgaudas

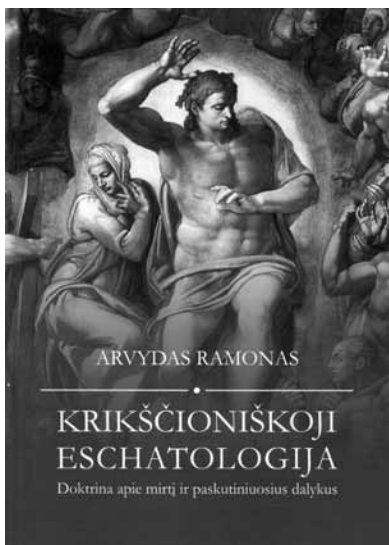
TERTIUM NON DATUR

Prof. Arvydas Ramonas.

Krikščioniškoji eschatologija. Doktrina apie mirtį ir paskutiniuosius dalykus

Džiaugiamės ir sveikiname mons. prof. Arvydą Ramoną už jo indėlių į lietuvišką krikščionišką – katalikišką – teologijos lobyną. Dar iki šiol pasigendame rimtų teologinių monografijų Lietuvos padangėje. Manau, kad ir mons. prof. A. Ramonas džiaugiasi savo darbo vaisiais, kuriais gali šiandien su visais pasidalyti. Monografijos temos aktualumas ir puslapių skaičius leidžia iš karto nuspėti, kad bus kalbama rimtai, išsamiai, nuosekliai, detalai ir logiškai. Tai nėra pirmasis jo kūrinys, taigi Autoriaus braižas daugeliui yra pažįstamas. Monografija yra skirta tikinčiajam, nors joje nemažai diskutuojama dėl netikėjimo dalykų. Netikintis ar abejojantis žmogus skaitydamas šią knygą susidurtų su daugybe informacijos, kuri jam būtų sunkiai suprantama. Tuo noriu pasakyti, kad skaitant jau būtina turėti tam tikrą tikėjimo arba teologinį supratimą, geriausiu atveju – reikiamą norą tuos dalykus pažinti.

Laikydami rankose prof. A. Ramono knygą, kuri pristato „paskutiniuosius dalykus“, t. y. kalba apie mirtį, ne vienas prie jos prisišliejame su noru praskleisti šydą apie mirties slėpinį, kuris, kaip ir Autorius ne vieną kartą akcentuoja, yra galutinė mūsų egzistencijos riba ir tikrovė, su kuria kiekvienas neišvengiamai susidursime. Nesvarbu – teologas, kunigas, pasaulietis, tikintis ar netikintis. Taigi įdomu pažvelgti į galimas įvairias mirties fenomeno ir jos patyrimo interpretacijas, išsamiai ir įdomiai autoriaus

pateiktas jo kūrinys. Čia kalbama apie žmogų, kuris gimsta, gyvena ir kuriam mirtis yra aiškus biologinis dalykas, tačiau nepamirštamas ir tas žmogus, kuris žvelgia aukštyn ir stengiasi suvokti bei prisitaikyti prie Aukščiausiojo dėsnių. Taigi mirtis ir „paskutiniai dalykai“ kiekvienam atsiskleidžia kaip biologinis faktas ir kaip neaprėpiamas slėpinys. Kaip galėtų žmogus, kuris pažįsta tiesą ir siekia gėrio, taip paprastai, be niekur nieko, būti prarytas negailestingo kosminio dėsnio? Kaip suprasti šį prieštaravimą ir nerimą keliantį dalyką, kaip jį interpretuoti, kaip priimti, kokios laikytis asmeninės nuomonės?

Jeigu šie klausimai Tau kyla, vadinasi, prof. A. Ramono monografija nuves teisingu keliu.

Autorius eschatologinę tematiką savo monografijoje konstruoja gretindamas dvi priešingas pozicijas: šiandieninio pasaulio žmogaus su savo išvalgomis, tikėjimu, pasirinkimais, kurie paskęsta įvairių filosofinių, pseudoreliginių bei psichologinių išvadų klampynėje, ir katalikiška doktrina, paremta Šventuoju Raštu ir Bažnyčios mokymu, siūlanti savo tiesas bei galimybę rinktis. Autorius nevengia kalbėti apie šiandieninio žmogaus problemas, supratimą ir jo pasirinkimus, kurie yra priešingi krikščioniškai doktrinai, gerbdamas jo laisvę ir galimybes, klaidas ir nuopolių, kartu atskleisdamas gyvenimo ir mirties beprasmiškumą, nulemtą netikėjimo ar klaidingo pasirinkimo. Greta labai aiškiai ir nuosekliai yra pristatomos teologinės išvalgos, teikiančios aiškią interpretaciją ir dalykų supratimą. Nuolat esi kviečiamas mąstyti ir apsispręsti, pasirinkti poziciją, kuri teikia viltį, amžinybę, palaimą. Priešingu atveju rizikuoji pasilikti su savo siaura nuomone, netikinčiųjų pozicijoje, kuri šiandieniniame teologiniame diskurse, žinoma, yra suprantama daugiareikšmėje plotmėje.

Tai nėra knyga, kurią galėtum perskaityti per vieną vakarą. Čia daug informacijos, privalai būti atidus, įsigilinti į pateikiamus dalykus, ne kartą grįžti prie perskaityto teksto, jeigu nori suprasti pateikiamą problematiką

ir sprendimus. Randame ir lengvinančių kriterijų, skaitytojas yra orientuojamas pagal Šventojo Rašto tiesas, Bažnyčios mokymą bei įvairių autorių įžvalgas, kurių knygoje yra apstu. Monografija išlaiko dogminę struktūrą, ji yra dėliojama laikantis dogmatinio metodo: teiginys pagrindžia arba sugriauna teiginį remiantis racionalumu, logika ir tikėjimo tiesa. Pavyzdžiui: „Socialiniame, kultūriniame, medicinos mokslų kontekste visuomenė, siekdama išspręsti kančios problemą ar galbūt nuo jos pabėgti, numalšina / sunaikina skausmą, paskubina mirtį, teisindamasi noru, kad ji „ateitų“ pačią tinkamiausią gyvenimo pabaigos akimirką.“ Toliau Autorius tęsia: „Katalikų Bažnyčia eutanazijos klausimu laikosi tvirtos, bekompromisinės pozicijos: gyvenimas yra išskirtinė Dievo dovana, kylanti iš Kūrėjo, tad žmogaus gyvybė yra sakrali ir negali būti jokių derybų objektas...“ (p. 48). Toliau kalbėdamas apie Kristaus prisikėlimo faktą autorius pažymi: „Taigi prisikėlimo skelbimą lėmė ne sukti žmogaus norai ar valia, tai ne mokinių sumanytas triukas ar pramanas. Šis skelbimas pagrįstas nepaprasta patirtimi, kuri verčia rizikuoti viskuo...“ (p. 191).

Monografija susideda iš penkių skyrių. Pirmasis skyrius „Eschatologijos mokslo samprata, istorinė raida ir problematika“ (skirta 60 p.) įveda skaitytoją į eschatologijos pasaulį, pateikia jos istorinę raidą bei skirtingas interpretacijas kitose pagrindinėse pasaulio religijose. Antrasis skyrius „Bibliniai eschatologijos pagrindai“ (72 p.) pristato dalykus iš biblinės perspektyvos. Trečiasis skyrius „Jėzus Kristus – eschatologijos centras, pagrindas ir išsipildymas“ (60 p.), išdėstytas monografijos centre, metodologiškai ir logiškai sutelkia skaitytojo dėmesį į Kristų, be kurio visa eschatologija netektų prasmės. Ketvirtasis skyrius „Mirties ir gyvenimo dialektika: „Pergalė sunaikino mirtį“ (1 Kor 15,54)“ kalba apie mirtį, jos patirtis bei vertinimus iš istorinės perspektyvos. Šis skyrius baigiamas filosofinėmis bei psichologinėmis mirties fakto interpretacijomis, galiausiai pristatant laidotuvių nuostatas bei gedulo aspektus. Tai didžiausias monografijos skyrius (98 p.) ir, manyčiau, artimiausia Autoriui tema. Paskutinis penktasis skyrius „Eschatologinės temos: transcendentinio pasaulio realybė“ (70 p.) pristato eschatologines temas apibrėžta prasme, būtent – anapusinės tikrovės teologines įžvalgas.

Šiandieniniam žmogui prasmės klausimas yra labai aktualus. Prasmė yra suvokiama išskirtinai šiaurinėje egzistencijoje, pagal ją žmogus konstruoja savo gyvenimą. Atsiskleidžianti beprasmybė naikina ir žaloja kie-

kvieną žmogų. Tačiau ieškoti prasmės anapus, prasmingai suvokti mirtį ne kiekvienas įstengia. Autorius neapeina šios problemos ir tai apibūdina tokiais žodžiais: „Gyvenimas – tai iš esmės prasmių ir laimės ieškojimas. Mirtis į šią „délionę“ neturėjo patekti, bet pateko. Jei pateko, vadinasi, yra prasminga.“ (p. 224) Atsakymą, kokia jos prasmė, randame keliaudami per visą knygą iki galo.

Prof. A. Ramonas savo monografijoje nevengia istorinės perspektyvos. Taip skaitytojas yra kviečiamas pažvelgti, kaip mirtis buvo suprantama istorijoje, kokie jos pozityvūs ir negatyvūs aspektai, kas svarbiausia ir prasmingiausia, galiausiai, koks yra krikščionybės indėlis. Gretindamas ir palygindamas įvairias sampratas, skaitytojas gali lengviau pasirinkti poziciją, turėti aiškesnį supratimą, įvertinti savo pažinimą, praplėsti akiratį. Graikų mirties ir pomirtinio pasaulio samprata, Platono dualizmo teorija, išlikusi iki šių laikų ir kelianti nemaža problemų interpretuojant kūno prisikėlimą iš numirusiųjų, romėnų religijos vingiai įveda skaitytoją į antikinį pasaulį. Apibendrindamas Autorius taip kalba: „Nors pomirtinio gyvenimo suvokimas buvo gana primityvus, mirusiųjų pagerbimo ir minėjimo ritualai skatino žmones svarstyti esminius egzistencijos klausimus“ (p. 234)

Viduramžiais ypač ryškiai atsiskleidžia žmogaus siekis suvokti mirtį ir jai pasiręgti. Keliaudami per monografijos puslapius suprantame, kad viduramžių laikais aiškiau susiformavo anapusinio pasaulio struktūros suvokimas (dangus, skaistykla, pragaras). Ano meto žmogus mąstė vaizdiniais, todėl ir mirtis bei pomirtinis pasaulis yra išreikštas gausiai pasitelkiant vaizdinius, skeleto ir giltinės įvaizdžius (p. 236), siekta padėti mirusiesiems maldomis ir gerais darbais (p. 237). Įdomiausia tai, kad anuo metu mirtis buvo vieša ceremonija, artimieji ir visas kaimas susirinkdavo šalia mirusiojo: „Mirtis buvo virtusi vieša ceremonija. Mirčiai besirengiančio žmogaus kambarys ar celė tapdavo vieša erdvė, kur buvo galima laisvai įeiti. <...> XVIII a. pas amžinybėn besirengiančių iškeliauti žmogų lankytojai galėdavo atsivesti ir vaikus.“ (p. 238)

Naujieji ir naujausieji laikai skirtingai supranta mirtį ir jos apraiškas. Paminėtina protestantizmo įtaka, mažėjantis dvasininkų vaidmuo, gedėjimo svarba, testamentas, pradžioje kaip mirštančiojo minčių, jausmų ir valios išraiška, vėliau – kaip teisinis dokumentas, apibrėžiantis pareigas ir palikimus artimiesiems (p. 242).

Įdomiai monografijoje yra pristatyta socialinė skirtis, kuri atsispindi ir pasaulinėje literatūroje. Nelygybės socialiniai komponentai jaučiami laidotuvių apeigose, maldų gausoje (p. 243).

Mirtis išstūmiama iš viešosios erdvės, tampa medicinos reikalu, religinių apeigų devalvacija, pasak autoriaus, – tai modernaus žmogaus mirties kontekstas. Autorius tiksliai pateikia šiuolaikinės visuomenės “tinkamos mirties” apibūdinimą: “Šiuolaikinėje visuomenėje “tinkama mirtis” traktuojama kaip tokia tada, kai nesutrikdo gyvųjų gyvenimo, neišmuša iš kasdienio gyvenimo ritmo ir neuteikia neigiamų emocijų. Geriausia, jei ji įvyksta staiga, nevargindama artimųjų ir paties dažnai sunkiai sergančio ligonio” (psl. 246).

Filosofiniai apmąstymai apie mirtį Autoriaus yra pateikti per žymiausias filosofų Hegelio, S. Kierkegaardo, F. Dostojevskio, kurie kalbėjo apie prasmės ir kančios problemą, išžvalgas, F. Nietzsche’s antropocentrizmą, M. Heidegerio „šiapusinę“ mirties sampratą (p. 249–243).

Kalbėdamas apie psichologiją Autorius teigia, jog šiandien ji padeda atskleisti mirties baimes, kurios žlugdo asmenybę. Baimių pagrindas – nemilė tiek sau, tiek kitiems (p. 262).

Pristatęs įvairius šiandieninės mirties suvokimo, įveikimo galimybes autorius pateikia teologines interpretacijas. Akcentavęs du pasirinkimus – mirties ignoravimą ar jos pasirinkimą pavadant save Aukščiausiojo valiai – prof. A. Ramonas, manyčiau, išreiškia savo *credo* tokiais žodžiais: „Renuosi antrą variantą – tikėjimą į Dievą ir Jėzų Kristų, tai, kad jo mirtyje esame išgelbėti ir mes, sudarantieji jo Bažnyčią. Raginu taip pasirinkti ir savo knygos skaitytojus, nes, kaip sakydavo senovės lotynai, *tertium non datur* – trečiojo varianto nėra“ (p. 281).

Šiandieninė teologija apie mirtį pateikia įdomių įvairių interpretacijų. Viena iš jų Autoriaus yra pristatoma taip: „[M]irtis yra kaip riba, tarp gyvenimo ir amžinybės brėžiama linija. Už tos ribos jau reikia žengti naują tikėjimo žingsnį, tikėjimo, besikliaujančio Dievo buvimu ir jo pažadais, kurie užfiksuoti bibliiniame apreiškime“ (p. 291). Ir galiausiai baigdami monografijos pristatymą galėtume perteikti tikinčiojo būseną, apibrėžtą mons. prof. A. Ramono šitokiais žodžiais: „Tikinčiam į Dievą po gimimo nebėra nebūties“ (p. 294).